శ్రీరస్తు.

Sringararasamanjaree VIDHI.

శృంగారరసమంజరీతివీధీనామ నాటకమిదం.

శ్రీమద్విజయనగర రాజకీయ సంస్కృతపాఠశాలాయాం
సాహిత్యోత్తమ మహోపాధ్యాయపదవీ
ముపగతే
శ్రీమత్తైదికులజలధిచంద్ర మహోపాధ్యాయ
వెంకటశాస్త్రిణాఽనుమతేన
శ్రీరామచంద్ర స్వరూపాతేన
శ్రీ కాశీనాథ విద్వత్సుందరేణ
విరచితం

సుజనరంజనీ ముద్రాయంత్రే ముద్రాంకితం
సద్విజ తేన రామచంద్రశాస్త్రం.
శ్రీ కాశీనాథ విద్వన్మునిచే
రచియింపబడి

సుజనరంజనీ ముద్రాలయమున ముద్రింపబడియె.
కాకినాడ.
1911.

[వెల రూ 0-4-0

శ్రీమహాలక్ష్మ్యైనమః.

శృంగారరసమంజరీ వీధీ.

శ్లో. శ్రేయం దేయాద్దేయా శ్రవణపుటపేయాచఫణితి
ర్గిరాంమందం రామానుజ శివశివేతిప్రలపతోః
హరౌశంభౌభక్తేః పరమభినివేశేసలసతోః
కయోశ్చిద్యానో స్తన్మదనకదనాయాశివయోః.

అపిచ.

శ్లో. శ్రీమాన్ యఃప్రణయప్రకోపసమయె మాభూద్వియోగఃకదా
ప్యేవం యోజితవామభాగవనితావ్యక్తానురాగోవశీ
పాయాత్సో౽యమపారయా కరుణయా లింగత్రయాతీతవాన్
విద్వాన్కో౽పి పుమాన్మహాస్సశికలా భాస్వజ్జటాజూటవాన్. 2

నాంద్యంతేసూత్రధారః. అలమతివిస్తరేణ పురోవిలోక్య సహర్షం.

శ్రీమత్సకలసురాసుర విమలమకుటనికటమణిగణకిరణ ద్విగుణిత చరణనఖమయూఖజాలకస్య, త్రిపురాసురతిమిర తిరస్కారణచరణాహిమకిరణస్య, జటావల్లరీసంజాత ఖసాప్రాయసురాణేంద్ర శేఖరస్య, నిఖిలభువనజనన సమవసన్యసనచణవిలాసలాలసస్య, నందిభృంగిగణజేగీయ

5 నిరుపమాన నిజాపాదానవిరాజమానస్య, తృతీయనయనజ్వలన లాభస్మీకృతమదనస్య, గిరిజాసఖస్య, రామలింగేశ్వరస్య, యా యాముపస్థానీయాః సభాసదః, తదార్యవద్గృహంగత్వా గృహిణీమా హూయ గాపయిష్యామి.

పార్శ్వతోవలోక్య భావ! కింబ్రవీషి ?

అహమేవ మధురకంఠం గాస్యామి. కిమధునాగృహిణ్యా సమానయనే నేతి.

భవతు అతిమధురంగాయన్నపి భవాన్ పురుషః ఖలు నయువతిః—పునః కింబ్రవీషి ?

అహమేవ అతిసుందర రమణీవేషం ధృత్వా మధురంగాస్యామీతి.—

కించిద్విహస్య భావ! తథాపి,

శ్లో. వేణీంనిబధ్య తిలకంహ్యలికే విధాయ
కూర్పాసకం నిహితకందుకయుగ్మమంతః
ధృత్వా కుచభ్రమకరం నటోపి నారీ
వేషం నివారయతి తేవిపులాండకోశః. 3

కింబ్రవీషి? అలం పరిహాసేన. అద్యభవత్ప్రయోక్ష్యమాణ పేధ్నాటకే యథాశక్తి సాహాయ్యకం కరిష్యామీతి.

ఈషద్విహస్య హార్దానిష్పంతమివ శిఖాముద్వహన్ భస్మత్రిపుండ్రాంకిత లలాటో నాట్యసహాయం కర్తుమప్యనుచితవేషోసి తస్మాన్నవ నాగరికోభవ, యద్యస్తి కుతూహలం.

కింబ్రవీషి? భావ! కథయ కేనప్రకారేణ నవనాగరికో భవిష్యామీతి.

సూ. తర్హిశ్రుణు.

శ్లో. పురశ్చూడాంధృత్వా వలభిమివ వక్త్రస్యమహతీం
శిరఃపశ్చాచ్చూడాన్యం కలయతిలకే నాళికమపి
నిబధ్న న్మధ్యస్యా ప్యపరివసనం తిర్యగరుణం
నవీనస్త్వం నాగరికఇవ నోచే త్పశురివ. 4

కింబ్రవీషి? తర్హితత్రైవ నవనాగరికోభూత్వా సాహాయ్యకం కరిష్యామి. కథయ. అస్మదభ్యస్తేషు రూపకేషు కిమత్రేతి రమణీయరూపకమధికృత్య సభాసదాంమనాంసి రంజయామీతి.

విచింత్య. స్మృతిమభినీయ సానందం.

శ్లో. భాస్వత్పైరికులాబ్ధిశీతకిరణ శ్రీకాశినాథఃకవిః
శ్రీమద్వేంకటశాస్త్రిణస్సుతనయ స్తర్కేచ శబ్దాగమే
వేదాంతేపి కవిత్వతత్వ కలనప్యాష్టాసుభాషాసుచ
పాండిత్యంచ మహాన్విభాతి సుమహాభక్తశ్చ నారాయణే. 5

తేన సత్కవినా సమ్యక్ శృంగారరసమంజరీ వీథీనామ్నా ప్రణీతే యం తదస్మిన్నం ప్రయోక్ష్యతే.

భావ! కింబ్రవీషి? నాచ ప్రయోగేఽభినేయాస్తేతి. తర్హి ప్రస్తూయతాం సంగీతకమ్ ముపక్రమ్యతాం భవాన్కాం భూమికాంధారయసి?

కింబ్రవీషి! చంద్రశేఖరోనామ రసికశేఖరస్తస్యమిత్రం మదనదాసోభవామీతి.

తర్హి అహంతు చంద్రశేఖరస్య భూమికామావహామి.
ఏషోస్మి చంద్రశేఖరస్సంవృత్తః.
ఏషోహం మదనదాసస్సంవృత్తః (ఇతినిష్క్రాంతౌ)

ఇతి ప్రస్తావనా.

తతఃప్రవిశతి రశికశేఖరః. సమంతాదవలోక్య దీర్ఘముష్ణం నిశ్వస్య హాంతవిఘ్నవత్యః ఖలు ప్రార్థితార్థసిద్ధయః.

యతః.

శ్లో. త్రైస్త్రైర్వచోభి రనునీయ వినీయ గోత్ర
స్ఖాలిత్యదోషమపనీయ కుచాగ్రచేలం
యావత్ప్రలోభ్య వనితాంచ చుచుంబిషాగు
పశ్చాన్నువర్ణ ధ్వనతి కుక్కుట ఏష తావత్.

సమంతాదవలోక్య.

శ్లో. వచాంసి శ్రూయంతే యదభిసృమరీణాం మిథునశో
మహాంసి ప్రాయంతే కతిచన రవేః ప్రాగ్దిశి శనైః
సరాంసి భ్రాజంతే స్ఫుటకమలతేజాంసి పరితో
మహాంసీం దోఃపశ్చాద్దిశి గతవయాంసి చ్యుతి ముగుః.

నన్వేషాహ్యుదయగిరి శిఖర విహార దశిశిరకరకిరణ ప్రసరణ నిష్యందిమరందబిందుపాన తుందిలేందిందిరసుందర ఝుంకార భరిత సరోవరస్య, అనిశాంత రత్యంత విశ్రాంత కాంతామణి కుచమండల విలసిత ఘర్మజలకణనికరాపనయన పునర్మదనోద్దీపనచణ మందమారుత సంచార విలాసస్య, కుక్కుటరవశ్రవణ భీతభీతపలాయమాన గృహాగమనత్వరమాణ జారచోరవిషమస్ఖలిత పదవిన్యాసభాసురస్య, అగ్నిహోత్రప్రణయనత్వరమాణ కర్మందిబృందజేగీయమాన కేశవాది నామోచ్చారణ జనితరవభరిత తటాకతీరస్య, నగరమాలిన్య నిస్సరణ వ్యగ్రవేత్ర హస్తరాజభట ప్రతోద్యమాన చండాలహస్తసమ్మార్జన సముద్ధూత ధూళిధూసర రాజమార్గస్య, ప్రభాతసమయస్య లాలీమావహతి విభావరీ.

కించిత్పరిక్రమ్య, సమంతాదవలోక్య, అహోపురస్యేతదాభిమ
ణీయకం:— ఇయంహ్యాఢ్యయ్య లక్షాధికధన సంపత్త్యుపలక్షితత్వాదగ
ణితయక్షేశ లక్ష్మీకాణాం వణిజాం ఖలువీధిః; యత్రచ యవతిలమాష
ముద్గధాన్యసువర్ణ రజత ద్రవ్యవిక్రియ లబ్ధరూపికాశుద్ధిప్రకాశక ప్రస్తరశ
కలసంఘట్టనజనిత ఖంగీతిరవవిలసిత ప్రతిధ్వాన మనోహరాః అంతర్గృ
హాః; యస్యాంచ దేశాంతరపాపణవ్యగ్ర సముదగ్ర శూద్రజన కఠిన
పృష్ఠసంవాహ్యమాన వణక తిల హరిద్రాది భరితగోణాతిపాతజనితరవ
భరితాః రాజపథాః; యత్ర వ్యవహార వ్యగ్రబుద్ధితయాసమ్యగ శృణ్వ
తామపివణిజాం తిథివారనక్షత్ర వర్జ్యాదిప్రకథక పాత్ర పంచాంగహస్త
యాచకజన సముద్ఘోష సమాకులాః ద్వారప్రదేశాః.

సమ్యగవలోక్య, సాయంత్రికస్య కస్యచిదతిధనికస్య షోలిశ్రేష్ఠినః
కళత్రరత్నం.

ఇయంహి.

శ్లో. అత్యంతసూక్ష్మ విమలాంబరధారణేన
ప్రత్యంగసంస్థిత సముజ్జ్వలభూషణేన
వేషేణ రేణ నగనాగరికాపినైశ్య
శ్రీదివ్యశక్తిఖలుసన్వారూపభేదః.

అహో అస్యాః దేహసౌందర్యః! కించ,

శ్లో. పక్షభవత్ప్రథుల వర్తులతన్నితంబ
బింబద్వయం జయతి మాన్మథ మేకచక్రం
బైస్కిల్బ్సవాహన సుఖం స్తనకుట్మలేతు
కోటివతస్య నిహితే హ్యవలంబనార్థం.

అన్యతోవలోక్య, అహోఇయంహివార విలాసినీనాం గృహ
వాటికా? యత్రచపాభాతిక సంగీతభంగీసమభ్యసనచణ బాలికా

మణి నృత్యానుకూల తాలలయావేదకజరఠాంగనాకరప్రతోద్యమాన కాష్ఠశలాకా ప్రఘట్టన జనితరవభరితాః అంతర్గృహ భూమయః, యస్యాంచగాయక విదూషకమార్దంగికవైణిక నవనాగరిక జ్యౌతిషిక వికటనట జారచోర సంచారభాసురో రాజమార్గః, యత్రచోభయ పార్శ్వదరీదృశ్యమానాభ్రంలిహశిఖరహర్మ్యశ్రేణి పరిచ్ఛన్ననిజకిరణ నికరతయా వారవిలాసినీభి రపహృతవసురివ నతతాపభృశ ముష్ణరశ్మిః, యత్రచ రత్యంత విశ్రాంత వారకాంతామణి శ్రమజలకణనికరావనయ నే విధేయ స్సముపచార ద్విజరాజః, యత్రచ శబ్దశాస్త్రఇవ స్వరసంధిః ధాతువాదః అంతరంగే బహిరంగస్యసిద్ధతాప్రకల్పనాచ, యస్యాంచ న్యాయశాస్త్రఇవ ద్రవ్యగుణకర్మ సామాన్య విశేషసమవాయాభానః ప్రతిపాదకోక్తిః, యత్ర మీమాంసా నిగమఇవ ధర్మచింతాబుద్ధిః, యస్యాంచోత్తర మీమాంసాయామివ కళత్ర పుత్రమిత్రాది సుబంధవిరాగ ధనత్యాగ మానత్యాగ లజ్జాత్యాగ రూప సాధన చతుష్టయా నుపపన్నస్య అఖండాసందాద్వైతవాదస్ఫురతి, అలంకారశాస్త్రఇవ వ్యాజోక్త్యతిశయోక్త్యోర్విలాసః, యాకిలసుమనోవిలాసవత్తయాస్వర్గలోకఇవ, సుకృతకర్మ ఫలాసక్త తయా భూలోకఇవ, భుజంగభూషిత తయా నాగలోకఇవ శేజయతేతరాం.

పురోవిలోక్య— ఇయంవా.

శ్లో. ద్వారోపాంత నివేశితోరుకదళీ స్తంభద్వయ స్యోపరి
 గ్రధ్నాం తోరణమాలికామివ లసత్సౌవర్ణముద్రాంచితాం
 కాంచీం మారనికేతనస్య దధతీ విప్రస్య సంవ్యాసకం
 వక్షోజా ప్రవిలోకయంత్యతితరా మాయాతి వారాంగనా.

స్వ. జ్ఞాస్యామి తావదేనాం కింప్రయోజనముద్దిశ్య .కుత్రవాగచ్ఛతీతి?

ప్రకాశం. అయే! వారసుందరి కుత్రవాగమ్యతే కింప్రయోజనం?

స్మృతిమభినీయ కింబ్రవీషి?

అస్తికిల కనకలతికానామవారాంగనా తద్భగిన్యాః ప్రథమ రంగాధిరోహణ మహోత్సవో భవిష్యతి తదవలోకనాయగమ్యత ఇతి.

సాధుద్రష్టవ్య ఏవ తాదృశ మహోత్సవః చక్షుః ఫలభూతః. తదహమపి యావదాగచ్ఛామి—గచ్ఛాగ్రతః గచ్ఛంత్యాః సౌందర్యం నిర్వర్ణ్య—

శ్లో. శైవాలస్యచ రామణీయకమధో మీనాతిచాంచల్యమ
ప్యత్యంతం ప్రసమీక్ష్య పద్మసుషమాం వీచీసమాచీనతాం
కోకద్వంద్వవిలాసికాం బిసలసచ్ఛోభాం పిపాసుర్యువా
కో లావణ్యసుధాప్రపూర్ణసరసీ సైషేతి సభ్రామ్యతి.

అస్యత్రోవలోక్య, కించిద్విహస్య,

శ్లో. ఏత్యాన్యస్మిన్కవాటం ధ్వనయతిచవిటౌ వారకాంతాన్యసంగం
కుర్వంత్యంత స్సకైశ్యం శ్లథమపిరభసా దూర్ధ్వ ముద్యత్కరాభ్యాం
యావద్బధ్నాతితావ త్ప్రకటిసకుచయోః పీవరత్వాచ్చచోళ
గ్రంథిర్విభిద్యతేంత ర్నివసితుమపివా నాభియాతుంశశాక.

అన్యతోవలోక్య—ఇయంఖలు బి.యే.; బి.యెల్. ఇత్యాది బిరుదావళీ ప్రశస్తమూతాం ప్రాడ్వివాకాధికారిణాంలౌకికానాం వీధిః—యత్రచ వాదిప్రతివాదినోరన్యతర పక్షవిజయా జనితామితానంద పూర్ణోల్లసమిశ్రగద్గదికస్వరాగిరః ప్రవర్తంతే, యత్రైకతశ్చకూట సాక్ష్య శిక్షావిధివిచక్షణ జనబోధ్యమాన వచన శ్రవణజనితవైలక్ష్యవీక్షణవ్యాకులాః సాక్షిణః.

ఇయంఖలు శ్రౌత స్మార్తాది నిత్య కర్మానుష్ఠాన తత్పరాణాం వైదికానాం వీధిః. యత్రైకతో వేదికాయా ముపవిశ్య ముహుర్ముహు

రధనికత్వాన్నిశ్వస్య సమధికధనలాభోపాయతయా స్వకన్యావిక్రయణ వ్యవహారః పునశ్చైకతో అగ్నిష్టోమవాజపేయ పౌండరీకాదికర్మకలాప కరణమీమాంసార్థం వివదమానానాం బ్రాహ్మణానాంసంఘః.

కతిచిత్పదానిగత్వా పురోవిలోక్య అయంవాకిల జరాశిథిలాం గయష్టిః కంపమానశిరాస్సర్వతశ్శూన్యమివపశ్యన్ చింతయతీవకశ్చిన బ్రాహ్మణః తమేనముపగమ్యపృచ్ఛామి చింతానిదానం.

ఇత్యుపసృత్య, భోతాత! కిమత్యంతః ఖిద్యమాన ఇవదృశ్యసే కథయ తచ్చింతాకారణం.

నమ్రతిమభినీయ. కింబ్రవీషి?

శ్లో. దృష్టాన్యత్ర దతాతి దృష్టిమభితో దేహస్థగోష్ఠాంజరా
శాక్ల్యంవీక్షితు మతుమేవసుదృఢాశ్లేషే పునస్త్వపతే
శయ్యాయాంశయితాపృథక్కృతముఖీ నైవోత్తరంభాషతే
కాంతాధిజ్మమవార్ధకం వ్యాకరవం కింకన్మైనాహికం. ఇతి.

భోవృద్ధబ్రాహ్మణ! శ్రుణు. కమప్యుపాయం కథయామి యేన యువత్వాః కమనీయరూపో భవిష్యసి.

శ్లో. దంతానన్యాన్నూనరపియథా స్థాపనప్రబద్ధ
న్కేశాన్సర్వాన్విరచయతథా రంజనద్రవ్యయోగాత్
కృత్వాశేషేవపుషి సతతం క్షౌరకర్మాభిమాషో
స్త్రీణాంరమ్యో నవఇవ యువా భాససె కాత్రశంకా.

కింబ్రవీషి? సముచితప నైషప్రకార ఇతి.

తర్హిగచ్ఛస్వకృత్యనివర్తనాయ.

కతిచిత్పదానిగత్వా పురోవిలోక్య సోల్లాసం.

అయంకిల కాంచిత్సంఘ సంస్కరణ నామకసభాం ప్రవిశ్య నవ నాగరికజన సంగీత కలావిలాసభాసమాస బాలికామణీనాం పురస్తో యత్కించిదుపన్యస్యతీవ తదత్రగత్వా పృచ్ఛామిభవాన్ కః! కిమర్థ

కసి! కింనామధేయోఽభవాన్, కిమత్రోపన్యస్యసి?

శ్రుతిమభినీయ, కింబ్రవీషి? దాంభికధర్మాచార్య ఇతి మన్నామధేయం సర్వజన ప్రసిద్ధం. నకదాపిశ్రుతిపథంగతో భవతః- పురాకిల మహర్షయః యానివర్ణాశ్రమధర్మనిరూపకశాస్త్రాణి మన్వాదీని రచయామాసుః తాని, తదానీం తత్కాలానుగుణ్యేన ప్రవృత్తాని, తత్కాలీన జనైరాదృతాని. ప్రకృతేచ ఏతత్కాలానుగుణ్యేన పునస్సంస్కరణీయానీతి.

కే తేవిషయా ఉపన్యస్యంత ఇతిచేదుచ్యతే—

శ్లో. రజస్వలాయాశ్చవివాహపక్షః। పునర్వివాహోఽక్షతయోనివత్యాః।
ద్వీపాంతరస్యాభిగమోఽబ్ధియానా। చ్ఛాఖావిభేదస్యసదానపేక్ష ఇతి.

భో దాంభిక! ధర్మాచార్య! సాహసికాగ్రేసర! తర్హి పూర్వమేతే విషయాః కిమర్థం ప్రాచీనైః ప్రతిషిద్ధాః అనాదృతాశ్చ.

కింబ్రవీషి?

తురుష్కరాజ్యకాలే, తద్బాధావశాద్బాల్యవివాహా ఆదృతాః. స్త్రీణాం పునర్వివాహాభ్యుపగమే క్రూరప్రకృతయో యువతయః కదాచిత్స్వాననుగుణాం వరఇతి, తం మారయిత్వా పునరన్యం స్వానుగుణం వృణీరన్నితి తన్నిషేధః కృతః. జీవన్ భద్రాణి పశ్యతీతి న్యాయేన సముద్రమధ్యే నౌకయా గచ్ఛతాం, హాతప్రకోపాదినాఽకాండే మరణం స్యాదితి, సోఽపి నాదృతః. ప్రకృతేచాంగ్లేయరాజాధిపత్యే స్త్రాస్పృశబాధాదికంనాస్తి. నౌకాశ్చ అతిదృఢతరా నిబద్ధాః. పరకీయహింసాయాం రాజదండో భవతీతి, పరహింసాయా శ్చానవకాశః. కింబ్రూమో వాచామగోచర ఏవ ఆంగ్లేయరాజవ్యవహారపరిష్కారః. యథాయత స్సుఖం రాత్రిషు స్వపిమః; దివా సుఖతరం భుంజ్మః ఇది. శాఖాతిభేద స్స వేదచోదితత్వాభావాద్వా తత్కల్పితత్వా దనవసర ఏవ.

పునః కింబ్రవీషి?

శ్లో. సత్యాంసంపది పుత్త్రిమిత్త్రికళత్త్రాద్యాశ్చ యేబాంధవా
స్తే తస్యాస్తు విపర్యయే కిముపయం త్వర్థస్య దాసాహి తే।
తస్మా ల్లండనభిఖ్యయా విలసితాం గత్వా పురీం విద్యయా।
చోద్యోగేన యఉన్నతః పునరిమాం పుష్టాత్యసౌ వైపుమాన్॥ ఇతి
రసిక! హుం! కాలానుగుణ్యేన భవతోక్తం; నపునశ్శాస్త్రిమర్యా
దా మాలోచ్య, హంత! బలవాన్ ఖ ల్వేతత్కాలమహిమాతిశయః.

శ్లో. కాలః కవేరివతమఃక్రమపఏషభేదం। నీచోచ్చయోర్హరతి నద్విజ
శబ్దవప। సంశూద్రియతే హ్యహిభయం తను తేనకామః సన్మార్గమీ
షదపి దర్శయతీక్షణాభ్యాం.

అన్యతోవలోక్య

శ్లో. ఆపాదాగ్రి శిరోవకుంఠన పటస్యాత్యంతనైల్యాద్భహి।
ర్నాస్మ్యే దాంతర దేహకాంతి విలసమ్యాభామణీనాంయచా।
ప్రావృట్కాల వినీలసాంద్రజలదా ద్విద్యుల్లతేవ స్ఫురం।
త్యాయాత్యుజ్జ్వలమారువాళివిషయస్త్రీ కామశస్త్రీకృతా॥

పురోవిలోక్య

గ. అయంకిల కాషాయాంబరధారీ, కమండులుపాణిః, కయాచి
త్పరిచారికయేవ, బ్రాహ్మణ్యావిశ్వస్తయానుగమ్యమానపార్శ్వః, కశ్చన
సన్యాసీ, ఇతఏ వాభివర్తతే. త దేనముపేత్య పృచ్ఛామి, కుతోద్యాగ
చ్ఛసీతి.

సత్వరముపేత్య,

భో స్వామిన్! కుతోద్యాగచ్ఛసి? ఇతః క్వగమిష్యసి?
కింబ్రవీషి?

సకలసుకృతగరీయసీం వారాణసీ ముపేత్య గంగాస్నానాదికు ర్వన్, శ్రీవిశ్వేశ్వరం సంసేవ్య, తత్ర కానిచి ద్దినా న్యుషిత్వా, పున రపి రామేశ్వర ముపేతు ముద్యుంజానః, పరిభ్రమామి. ఏషాపి తపస్వినీ పూర్వాశ్రమం ద ప్యస్మత్పరిచరణం కుర్వంతీ, సమాయాతీతి.

భోస్స్వామిన్ ! తస్యాఃమస్తకోపరి విన్యస్తం భాండమివ దృశ్యతే; తస్మిన్ కిమస్తి ?

కింబ్రవీషి ?

రామలింగేశ్వర మభిషేక్తుం గంగా సమానీయత ఇతి.

అహో ! అస్యా మవస్థాయామపి పరమార్థబుద్ధిః ! సమ్య క్తాం నిర్వర్ణ్యన్

ఏషాకిల

శ్లో. గంగాధరత్వా ద్గుడపిష్టచూర్ణాత్తౌల్యాచ్ఛుభస్మాంకితఫాలవత్వాత్।
శిరోహి లింగం తదధస్తనాచ। ధృత్వార్ధనారీశ్వరవద్విభాతి॥

అపిచ

శ్లో. రక్తం వాసో విటఇవమహాన్। బాలవిశ్వస్తికాయాః।
ప్రాక్ప్రదేశే ప్రమితివిషయం। కించి దాలంబ్య చాంగం।
పశ్చా దూఃరాతదనుకుచయో। ర్మండలం చుంబితాంసా।
నేత్రే క్లైశ్యం యదిచకలయే । ద్వ్యర్ధసర్వాంగభూషం॥

భోస్స్వామిన్ ! గార్హస్థ్యం విహాయాంతఃఖిద్యమానఇవ దృశ్యసే; తత్కిమర్థం సన్యాసిత్వం స్వీకృతం?

కింబ్రవీషి ?

శృణు మదీయ మాశయం అవహితో భవ.

శ్లో. కృత్వా నంతాంశ్చ యజ్ఞా। నధికరుణభయా దేవ సన్యాసితాప్తా।
తస్యాం భిక్షాద్యలాభా దభవదపిచ। మహాదండవానోవధూతః।

భూయో వాంఛా వివాహేసమజని। నశిఖా మే స్తికా వాగతిస్స్యాత్ .ఇతి.

హంత ! విదితం భవదాకూతం.

శ్లో. దంధ్యాలాచ్ఛమ్మనామ్నా గతిరిహ। విధవా నోభయభ్రిష్టతా తే।
సుకేశ్యాః సంగమా దేతస్యా విశ్వస్తికాయా స్సంగమఏవ సుఖ
హేతుః.

శుశ్రితిమభినీయ పునః కింబ్రవీషి ? సాధు త్వయో క్తం.

శ్లో. యస్యాం సంతి నపాదనూపురరవా। శ్చటత్కారశ్చ విశ్వస్తికా
క్రీడాయాం నహి కంకణధ్వనిభయం। నాప్యంజనాసక్తిభిః।
భీతిర్నో తిలకం శ్రమాంబుగళితం। స్యాది త్యురోజాతయో
శ్చోళగ్రింధివిభేదనశ్రిమ అహో। సా కేన హిస్యాత్ప్రియా తే॥ ఇతి.

అహో ! బలిష్టకలికాలానుగుణ సన్యాసప్రకారః. సాధు భో !

సాధు. భవంత ఇత్యన్యతో దృష్ట్వా, సాధయంతు

అహో మన్నేత్రఫలమిదం స్త్రీరత్నమాయాతి-

ఇయంహి

శ్లో. పశ్చాత్కచ్ఛవిధారణేన విభజం త్యేతన్నితంబద్వయం।
స్వీయం ద్వైతమతం ప్రవక్తుమివ యా చాతుర్యసౌందర్యయోః।
పాత్రిం కన్నడభాషయాతిమధురం సంభాషమాణా ముహుః।
మాధ్వస్త్రీధృత కుంకుమోర్ధ్వతిలకా శ్రోణీభరేణాలసా॥

ఇయంకిల అద్వైతమతస్థా స్సరమణీ రమణీయతరా.

శ్లో. యేనాబద్ధ ఉరోజ చోళహృదయగ్రింధి ర్విభేద్యేవచే।
దద్వైతం స్ఫురతీతి కంకణఝణత్కారేణ వక్తీవయా।

సైషావర్తుల కుంకుమాంకతిలకా వెల్నాటికాంతామణి।
స్థిర్యక్కార్శ్వవివర్తి క్రైశ్చవిలస త్సౌవర్ణ చామంతికా॥
అన్యతో విలోక్య

శ్లో. దేశం విప్రస్యపశ్చా త్సుసుచికకుది ప్రక్షిపంతీచఫాలే।
శ్రీచూర్ణే నోర్ధ్వరేఖాం స్మరవిజయకరం వైయంతీమిమైనాం।
ఏషాభూషావిశిష్టాద్యధికతమకుచి ర్ద్వేష్టపి భాతి బాహ్వోః।
చక్రం శంఖం దధానాకుచయుగగలయో ర్దోష్ణి తయంతీవ సామ్యం॥

ఇదమత్యద్భుతం ద్రష్టవ్యం శ్రోతవ్యంచ.

శ్లో. భస్మోద్ధూలితవిగ్రహస్య రభసా శ్లేషాదిభిర్లింగినా।
శ్చేష్టాభి స్సకలాంగసంస్థమలుపద్రోమాప్యనాయాసతః।
స్నిగ్ధత్వాత్సుతనో స్త్రియః కరిసయోర్వక్షోజయోః పీడయా।
భగ్నం లింగముత్థితం సబుబు ధేచావస్థలింగాజసా॥

శ్లో. అగ్రిప్రత్యుప్తముక్తా మణిమయవలయాకారభూషాందధానా।
నాసాయాం ప్రాంతసంవేష్టితముకునికరే స్వేవపూర్ణేందుబింబం।
మూర్ధ్ని న్యస్తావకుంఠా యుతమివపరివేషేణవక్త్రిందధానా।
మాహారాష్ట్ర్యంగనేయం వలయితవిలస ద్వేణిబంధావిభాతి॥

ఇయంహి సౌకుమార్యస్య లావణ్యసంపదాం నిధిః. పారసీక దేశీయా.

శ్లో. ధావళ్యేన తనోర్గ్రుతస్యవిమల క్షౌమస్య సైక్యాద్బహిః।
ప్రత్యక్షీకృతవ త్తయోర్విపులయోర్వక్షోజయో ర్మండలం।
ధృత్వా మూర్ధ్ని కృతావకుంఠనపటా లజ్జావకుంఠం త్యజం।
త్యాయాత్యుజ్జ్వల పారసీకవిషయ స్త్రీమంశుకు చక్షుశ్శలం॥

శ్లో. సౌవర్ణం తచ్ఛతఘ్నీం సుకుచిరమణియూథస్త్రియంకారయిత్వా।
వక్షోజద్వంద్వవంభా ద్వినిహితగుళికాయుగ్మమత్యంతరూక్షం।

యూనాం జేతుంమనాంస్య త్యజదిహామదనః కింతతశ్చోపదిష్టా।
త్రద్ధ్వామస్యైవ రేఖా విలసతిపురతో నీలవేణీకలాపః॥
సమంతాద్విలోక్య అహో! సృష్టివైచిత్ర్యం విధేః.

శ్లో. చేలంస్నిగ్ధం హారితకపిశం దర్శితైకోరుమూలం।
హారిద్రాంగీ పరిధృతవతీ మూర్ధ్నిదత్తావకుంఠా।
కక్షేలిప్త్వా గురుకుచసమం పాణినాచోదకుంభం।
విష్టభ్యాయః కఠినవలయాచోత్కలస్త్రీ విభాతి॥

శ్లో. ధృత్వా షోడశకూర్పరాయతమహో చేలం తదీయాంచలం।
వక్షోజావభితస్స కాచవలయ ధ్వానం క్షిపంతీముహుః।
కైశ్యైకందుకపుష్పకం నిదధతీ శూద్రాంగనా భాత్యసౌ।
వస్త్రేణావిరసౌరతేచ కఠినప్రాయాచ వక్షోజయోః॥

ఇయంహి, సమధికవయస్తిమిరాంధకారితనయనా, అంతికస్థమపి జనం కుచాభ్యాం తాడయంతీ కాచిదంగనా సమాయాతి.

శ్లో. కులటావిట లంపటాకటాక్షాన్ వికిరంతీ కటువాక్యమారటంతీ।
చటులప్రకృతిర్విలంబకేశా కుచయోః పీవరయోః పటం క్షిపంతీ॥
అన్యతో దృష్ట్వా

శ్లో. ఉద్యత్పూర్ణశశాంక బింబమభితో రజ్జ్వాద్యధావాజపా।
సంగాద్రక్తఇవామలశ్చ ముకురో రక్తాంబరేణావృతం।
మ్లేచ్ఛస్త్రీముఖపంకజం విజయతే చాభ్రింపహాచ్చిత్రకం।
చంద్రాంతరికిల చంద్రబింబముదితం కింవేతి శంకాసహం॥

ఇయంహి, సమంతాత్పరివేష్టిత యువజనా, కించిత్సముపస్యాస్యతి. హూణస్త్రియా భవితవ్యం. కించిదంతరం గత్వా సత్యమియమేవ, కయాచిత్యభిన్నజాతీయయా స్త్రియా స్వోక్తి మనువాదయంతీ సముపన్యస్యతి.

శ్లో. జాలాలంబి శిరస్త్రికాచ దధతీ సత్పుస్తకం పాణినా।
హూణాస్త్రీ స్వమతం హితంచ పురతో యూనాముపన్యస్యతి।
తేషామేకతమో హ్యమంస్త రభసా గ్రంథస్యైకదా వానయో।
స్త్వన్యాగకీర్తిస్తుమతం తథాస్తు తదిమా ముద్వోఢు మిచ్ఛామ్యహం॥

ఇయంహి, రమణీయాకృతిః యూనాం మనో మోహయతీవ.

శ్లో. అంతశ్చార్మణకందుకద్వయవినిక్షేపేణ కూర్పాసక।
స్యోరోజద్వయ సన్నివేశ మధికం విస్తారయంతీ కృశా।
అంసాన్నత్యవదాంగికంచ దధతీ హ్యారక్తపాదాధరా।
హూణాస్త్రీప్రతిభాతి మందగమనా సా రాజహంసీ యథా॥

సమ్యఙ్నిరూప్య, అహో! అతిమనోహరలావణ్యా పరిపూర్ణా, హూణాంగనాకందుకక్రీడా మాతనోతి.

కందుక ము

శ్లో. లోలాపాంగ మనంగమంగలదృశా సంవీక్ష్యసేచోన్నమ।
ద్వక్త్రం వ్యాకులకేశపాశ మధికశ్వాసం ముహుస్తాడ్యసే।
ఉత్ప్లుత్యేవ కుచోపపీడమురసా హ్యాలింగ్యసే సాదరం।
హూణాస్త్రీతమయాచ కందుకముదా సంక్రీడ్యసేత్వంకృతీ॥

అపిచ

శ్లో. పీనోద్వృత్త కుచద్వయ ప్రతిభట స్త్వంచేతి హూణాస్త్రియా।
హస్తన్యస్త మనోజ్ఞవేత్రవలయే నాఘాతితో మాశుచః।
ఏతన్మాత్రవిమర్దనేన కుచయో శ్శోభా నతత్కందుకం।
వ్యత్యాసేపి విపర్యయం నలభసే త్వద్వర్ణరీతేరపి॥

అన్యతో విలోక్య

ఇయంహి, మణిముక్తాది వ్యవహారనిపుణస్య ఘూర్జరస్య కళత్ర రత్నం.

శ్లో. మోహాబ్ధౌ తరతాం మనోరధ మహానౌకాధిరోహేణచ।
జ్ఞాతుం పారమభీప్సతాం విహరతాం యూనాం చతజ్ఞాపికా।
దీపాద్రి దీపశిఖాత వెహ్యాతనునా సంస్థాపి తేజోజ్వలా।
భూషాభూషణ దేహకాంతికలితా స్త్రీ రాజ తేఘూజణేరి॥

అన్యతో నిరూప్య.

ఇయంహి క్షత్రియాస్త్రీ, రమణీయ తరలావణ్యామ యాకృతిః సందృశ్యతే.

శ్లో. గండా భోగవివర్తితా గ్రివిలసచ్ఛ్రి కాకపక్షాన్వితా।
ముక్తావిద్రుమకె యథాధరలస న్నాసాగ్ర ముక్తామణిః।
రాజ్ఞీభాతిరశా నిబద్ధ వలయూకారాంతరి యూపరం।
సంన్యాసం కుచయోర్ము హుర్నిగూధదతీ సీమంత సిందూరభాక్॥

కించ.

శ్లో. నానాపుష్ప సుచంద్రికాంచకబరీ భా రేమయూరీయతః।
వ్యాహారేచపికీ మృగీనయనయోః కోకీ హ్యూరో జాతయోః॥
సింహీవామధ్యత ఏచమంద గమనే హంసీచకాలోర గీరోమారా।
తదియంస్వ రాజితాత మహారాజం త్వాలయశ్శ్రీరివ॥

అన్యతో వలోక్య ఇయంహినియోగి జాతీనూరమణీ రమణీయ తరా యతః.

శ్లో. పీనోరోజనిబద్ధ చోళనిబిడ గ్రంథవిభేదాత్తథా।
రేఖాభిఃహృతకంచుకాప్యభిపనేధ్య త్వేవతత్కంచుకం।
భాత్యే షాచతురా సుయోగి రమణీమౌత్రాప్య సద్గౌరవం సద్యద్యో తయతి స్వభూషణ గణాసంభాషణే వీక్షణే.

దూరాదవలోక్య.

అహో ఇయంహిక న్యాపిపశ్యతో హ రస్యగృహిణీ రమణీ యతరా.

శ్లో. సురుచిరరుచాకారో ర్వ్యధ్వా స్సువర్ణమయీ తనుః
కిముత పరమానందా వాప్తై స్సువర్ణమయీచ వాక్
జయతి కనకె త్యేషాభిఖ్యా సువర్ణమయీపరం
కనకవిముఖోనధ్యాస్స్వర్ణం కదాపి నదుర్లభం. 39

(కతిచిత్పదాని గత్వా పురోవలోక్య) కోయం కలకలః తాళ పత్రాచ్ఛాదితకాయమానస్యాధస్తాత్ సంక్షుభ్యాయస్థితానాంజనానాం.

భవతు తత్రైవ గత్వా జ్ఞాస్యామి కిమేతదితి.

ససంభ్రమం•కించిదంతర ముపేత్య.

భోభో జనాః కోయం సమారంభజనిత కోలాహలః.

శ్రుతి మభినీయ కింబ్రూధ.

వీరభద్రారాయాఖ్యోఽసౌ శైవ వైష్ణవ మతతత్వనిర్ణాయకాం కాంచిత్సభాం కారయతి.

తదర్థం వయ మహారాతా: దాక్షిణాత్యా: పాశ్చాత్యా ఔత్తరేయా: పండితా: తేషా మత్రవాదః ప్రచలతీతి.

రసికశేఖరః.

శ్రోతవ్యపవా యంవాదో మహతాం సజ్జనానాం (కించిదంతర మేత్య.)

పురోవలోక్య.

అయంకిల జానుపర్యంతావలంబమాన విపులరుద్రాక్షమాలః కణ్ఠోర్ధ్వభాగనిక్షిప్త బిల్వాగ్రలభాసమానః

భ్రువోః కణ్ఠోపకంఠం.

పృష్ఠే. సకలావయవేషుచ భస్మరేఖాంచితః భస్మత్రిరేఖాంకిత ఫాలదేశః శైవమతావలంబీవ పండితః తదభిముఖీభూయతిష్ట

త్యయంకి లోర్ధ్వపుండ్రిక యో ర్మధ్యతిరి చూర్ణాంకిత రేఖావిలాసః ఆ కంఠాన్నాభిపర్యంతావలంబి తుళసీబీజమాలః సప్తకచ్ఛధారణ సముజ్జ్వలాకృతిః చందనానులేపనసురభిత స్థాసకః మహావైష్ణవఇవ ప్రతిభాతి.

అనయోర్నామనీజ్ఞాతవ్యే సుప్రసిద్ధపురుషావివప్రతిభాతే.

భోభోః అనయోర్యయోః నామనీజ్ఞాతవ్యే కస్త్వంభవాన్ కశ్చాయమితి (శ్రుతి మభినీయ.)

కింబ్రూథ.

విద్వద్ద్వేష్టన మత్త మాతంగోత్తుంగ భయంకర కంఠీరవ బిరుదాంకిత షడ్దర్శనస్థాపనాచార్య మహామహోపాధ్యాయ శైవమత స్థాపకాచార్య విశ్వేశ్వరభట్టారక ఇతి మన్నామధేయం సుప్రసిద్ధమేవ నకదాపి శ్రుతిపథం గతం భవతః

—రసిక శేఖరః. భవతు. అయ మపరః కః—

కింబ్రవీషి.

అయమపి బౌద్ధప్రతివాది కురంగ భయంకరాద్వైతమతగరిష్ఠ విద్వన్మత్తమాతంగ కేసరిబిరుదాంకితో భయవేదాంత ప్రవర్తక శ్రీవైష్ణవ విశిష్టాద్వైతమతోద్ధారక శ్రీమధుసూదనాచార్య ఇతి నామధేయేన ఖ్యాతిం గతః అనయో రఘునా విప్రతిపత్తిస్సముజని అత్యుత్తమశ్శివోవా విష్ణురేవేతి (రసిక) అహో అనయోర్నామనీ వైశాఖపురీస్థకూపరజ్జూ ఇవాత్యంతం దీర్ఘతమే పాండిత్యప్రకర్షస్తు సజ్ఞాయతే కీదృశావితి అకాశే కర్ణం దత్వా! అనయోర్వాదః ప్రచలతీవ! కింబ్రవీతీతి శ్రుణోమి తావత్.

అన్యేషాం దేవానాం శివశ్శ్రేష్ఠః మృత్యుంజయః కృత్తివాసా ఇత్యుక్తత్వాత్! కించత్రిపురాసుర సంహారకాలే విష్ణోరిష్వగ్రేణ స్వశరాసన

స్వబాణీకృతః తస్మాచ్ఛివశ్శ్రేష్ఠః। అపరో బ్రవితి ఆస్తాం తావత్। విష్ణురేవా త్యుత్తమస్సర్వేషాం। విష్ణుర్నారాయణః కృష్ణః ఇత్యుక్తత్వాత్। విష్ణుపాదోద్భవాం గంగాం హరశ్శిరసా ధృతవాన్। కించ శివస్తామసః। అతఏవ వసరాక్షసానాం ప్రభురుపాస్యశ్చ భవతి। శివస్య చితాభస్మ అంగలేపః భూషణాని నాగాః। బ్రహ్మకపాలం భిక్షాపాత్రం। దిశ ఏవాంబరాణీత్యమంగలపరికరః। విష్ణుస్తు సాత్త్వికః। అతఏవ సత్త్వప్రధానైర్మునిభిరుపాస్యతే। దేవానాం ప్రభుశ్చ। అస్య పునర్వైభవం కిం వర్ణయామహే। కస్తూర్యాదిసుగంధద్రవ్యమిశ్రచందనం అనులేపః। కౌస్తుభం భూషణం। వక్షసి శ్రీః। తప్తస్వర్ణమయం పీతమంబరం యస్య స తాదృశో విష్ణురేవాత్యుత్తమ ఇతి।

రసిక.

ప్రాణవాదీ కిరవణశతసంగ్రామో మితాహీత్। ప్రతిమభినీయ। కింబ్రవిషి। ఆస్తాం తావత్। జగన్మోహనావతారే అస్మదీయశ్శివః। స్త్రీస్వరూపిణం భవన్విష్ణుం యద్బుధ్యా మారబ్ధవాన్। వాదీ వదతి। ధిక్ జాల్మ। కిమేవమతి ప్రగల్భసే। అస్మదీయవిష్ణుమేవం నిందాపాత్రం కరోషి॥ అయం న భవసి। ఇతి (తస్మై చపేటకాం దదాతి) అన్యో వదతి। దిజాల్మ ఖల॥ మదీయం శివం నిందసి। పశ్య మే సామర్థ్యమితి (కేశగ్రాహం గృహ్ణాతి) ఇతరే మోచయంతి॥

రసిక శేఖరః

పునర్విలోక్య। అయం కః। తస్మాత్సభామధ్యాదుత్థాయ కించిద్వ్యాఘ్రకాను ఇవ సన్నద్ధః। భో అయం కః। కిం నామధేయోస్య। (ప్రతిమభినీయ కిం బ్రవీషి) అసౌ అష్టావధాన శతావధాన భోజనావధానాది సకలకళాకలాపనిపుణః। కింకవిద్విరదఘటా పంచానన తీక్ష్ణనఖ బాలకలానిధి బాలసరస్వతీ ప్రజాపతి మౌళిరత్నమితి నామధేయమే నఖ్యాతింగతః.

రసిక.

హంత । అపరమార్థజ్ఞః లోకః నామధేయ మాధుర్య మాత్రేణ వసీవచ్యతే॥భవతు। అయమపికించి దుపన్యాసంకర్తు కామఇ వాస్తె (శ్రుతిమభినీయ।కిం(బవీషి)విష్ణుర్న శివ్యోపిన।కింతుబ్రహ్మైతావదే కం।ఏక మేవాద్వితీయంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః। సఏవ సర్వస్యజగతః కారణం । తస్మాదేవ సృష్టాఃవయం।సర్వోపిసహజాఏవ। యథైకస్యాత్పితుఃఉత్పన్నాః । కుమారాః పరస్పరంసంబధ భోజన వ్యవహారాది కృత్యేషునజుగుప్సం తే। తద్వద్వయంజాతినీత్యాది భేదమనసామానాః ఏకరూపా ఏవవర్త మ। యత్రచ బ్రాహ్మణక్ష త్రియత్వాదివర్ణ విభాగోనాస్తి। ఆహారవ్య వహారే మిళిత్వాభోజనకరణేపిన ప్రత్యవాయః సంధ్యా వందనా చారని యమాః అనావశ్యకాఏవ। తదేతద్బ్రహ్మ సమాజమతమితి సుప్రసిద్ధం సుఖాచరణీయంచ। కించ సర్వేషాంబ్రహ్మసమాజమతస్థానాం.

శ్లో. మోక్షమలీగేంద్రహ్వావిల్లక్ ప్రముఖఋషిగణాః
వేదవాక్యానిబైబిలీవాక్యాన్యథాయకల్యేసరస విహృతయః
కాఫీతోయస్యపానం
సాలగ్రామస్య తీర్థంకిల వసనకృతో నీచజాత్యాఽపి శేషోవేషస్సాస్వ
తత్కర్మబంధాద్వి గళితమనసాంలండనాఖ్యం విభుంతం. 340

రసికశేఖరః। హంతబలవానీఖలువ్యా మోహాస్సంఘసంస్కరణ ప్రవాహస్తన్నిబంధనసేతు మప్యతిక్రామతి భవత్వస్యలోకగచ్ఛామః కతి చిత్పదానిగత్వా దూరతోదృష్ట్వా.

ఇయంహి.

శ్లో. తిర్యక్పార్శ్వవివర్తికైశ్యవిలసత్సోవర్ణచామంతికా సీమంతేచ సువర్ణకైతకదలం నాసాగ్రముక్తామణిం

ఆరామప్రద విశాంగ నాచదధలీయూనోన వీక్షితకిం
కాంతావార్ధు షికస్యరంతు మపివాద్రవ్య వ్యయాద్విభ్యతః. 41

(అన్యతోగత్వా। పురోఽవలోక్య) అహోఅయంకిల। పౌండరీక వాజపేయయాజినః యజ్ఞశ్వగసోమయాజిన్నోనప్తా । అగ్నిష్టోమచయన మహావ్రతా ప్తోర్యామాతిరాత్రవాజపెయకామ సోమయాజీతినామ్నా ప్రసిద్ధః। కశ్చవిప్రః। పశ్చాత్తాపతప్త ఇవదృశ్య తే। అస్యవంశక్రమాగతం మహాభాగ్యంపుత్రవాగతమివప్రతిభాతి । తద్గత్వాపృచ్ఛామి । కిమర్థ మంతః ఖద్యమానఇవదృశ్యసఇతి (కతిచిత్పదానిగత్వా) భోమహాశ్రోత్రి యపుత్ర। కిమిత్యంతఃఖద్యమానఇవదృశ్యసే। కథయతచ్చింతాకారణం। కింబ్రవీషి। అస్తిమదీయంబహులంచిత్రచరితం । తద్వక్తుం జిహ్రేమీతి। (సస్మితం) కథయతత్కించిత్రచరిత్రం। శ్రోతుమిచ్ఛామి। (స్మృతిమభినీయ) కింబ్రవీషి। అస్తికిలత్రిభువనమోహనసుందరీ సకలతికానామ వారాంగ నా। సాకిల రూపేణసవిలాసగమనేన వాక్యోపవాక్యసందర్భమాధుర్యేణ। సుధామాధురీధురీణ సంగీతరీత్యా। భరతశాస్త్రానుసారితా లలయాసుకా రినృత్తవిద్యయాచ। వాత్స్యాయనతంత్రప్రసిద్ధవిద్ధ కాలింగనవ్యానతకరణ పురుషాయితాదిరతచాతుర్యేచ గరీయసీతి శ్రుత్వాతస్యామాసక్తోహామ భవం। యదాయదాప్రతిసాయంతస్యాః గృహంప్రతిగతవానస్మితదాతదా గాఢాలింగనచుంబనాదిసంతోషయితిస్మసా। ఇతిస్సామయ్యనురక్తేతిబు ధ్యామదీయం పితృపితామహార్జితం గృహక్షేత్రారామాదికంవిక్రీయతత్సైధనిమా ణవిషయే। తదీయసుహితుః రజస్వలోత్సవసమయే ప్రథ మరంగాధిరోహణమహోత్సవేషుచతస్యాః ప్రీత్యైసకలం ధనం సమ్యగద దాం। ఏవంగచ్ఛతిసమయే। కదాచిత్సాయంకాలె మందమలయానిల సంచారానుకూలే సముద్యదిందుకిరణజాలే ప్రసరతిమదనోద్భవనశీలే కామశాస్త్రపరిసంగానుసారేణాహామపృచ్ఛం । పురుషాయితరీతినక

కదాపిదర్శితాకిలభవత్యా। మయిప్రీతిరస్తి చేత్పురుషాయితవిలాసం ప్రద
ర్శయేతి) సాకిలాతిచతురా మదీయవచనం సవిలాసమాకలయ్య। కించి
ద్విహసంతీ సేయంరీతిః కియతీతస్మాదస్యాం నిశిప్రకాశయామి। పరంతు।
భవానతిసుందరరమణీవేషంధారయతు। అహమపి రూపవిలాసయుక్తస్య
పురుషస్య వేషంధారయామీత్యుక్త్వా।స్వీయాంగాద్భూషణాన్యవతా
ర్య। మమ వేణీంనిబధ్యతదగ్రే సువర్ణచామంతీకుసుమం సీమంతే సువ
ర్ణకైతకదలంకర్ణయోర్మణికుండలే గ్రీవాయాం హారలతాం
వినిధాయ నేత్రయోః కజ్జలేన పాదయోర్లాక్షారసేన చాలంకృత్య
షోడశహస్త। పరిమితమహాచేలం పరిధాప్యసుందరరమణీవేషం మమవి
ధాయదృష్ట్వా।విహస్య।యః కోపి యువారసికః ప్రేక్షతేసత్వాం సాక్షా
త్ స్త్రియమివమన్యమానోఽభినందతి॥ తస్మాదత్రపర్యంకతలేసముపవిశ
అహమపియావదభ్యంతరముపేత్య। సముచితపురుషవేషంధృత్వా।యా
స్యామీత్యుక్త్వామందంమందం విలాస భవనాన్నిర్జగామ యావ
త్సా పురుషవేషం ధృత్వాఽయాతితావదేవకశ్చనయువాసమాజగా
మ। సచమదీయగృహాభ్యంతరం ప్రవిశ్యమందస్మితవదనో మత్సమీప
ముపసర్పతి। అహమపి తాదృశపురుషం దృష్ట్వాదూరాత్ పురుషాయితం
కర్తుం సుందరతరుణావేషంధృత్వాసైవ నారాంగనా సమాయాతేత్యహ
మమందమానందమన్వభవం॥ పరంతు యావత్ మాముపసర్పతితస్య
గండాభోగవ్యాలంబిశ్మశ్రునిచయతయాఽయమపరఇవ ప్రతిభాతి పురు
షః। కథమన్యథామహాశ్మశ్రుమత్త్వే తివిచారయన్ త్రపయావదనం ప
శ్చాద్విధాయసుప్తఇవతస్మిన్ పర్యంకతలేసముపావిశం॥ ఏతస్మిన్నంతరే
సతరుణోమందం మందముపసృత్యప్రియసినకి వీక్షసే మమద్వితీయశిఖి
తే।మదనబాణతీక్ష్ణకటాక్షైర్వీక్షణైః ననంభాషసే।కింసవిలాసమాధు
ర్య చాతుర్య మోచనై ర్వచనైరితిప్రజల్పన్ మదీయాంగము

పపస్పర్శ।తస్యదృష్ట్వాప్రియ కఠినహస్త స్పర్శాదయమన్యః పురుషః । తామివ వారసుందరీం మన్యమానో మమాతిసుందర రమణీవేషం ధృతవత స్సమీప ముపసృత్యచ। ఇతః పరివర్తయముఖం। విలోకయామి యావదితి మా మాలిలింగ। తతో౽హం భయకంపరోషవిహ్వలచేతాః పాదేన తస్యోపర్యండకోశస్స్యాహ మతాడయం । తేన సంతాడనేన హంతహంత కిమిదం జాతమితి సంతప్యమానహృదయఃసఃమదీయకేశేషు సమవలంబ్య మాం మానమయ్య ప్రతిహర్తు ముద్యతః.అహమపి తస్యోన్నత్యేన కేశగ్రహణం నసంభవతి తికించిదానతశిరాఏవ మదీయ కేశాంతహస్త మాకృష్య తదీయాండకోశం సమపీడయం. అత్రాంతరే హా హతో౽స్మి హతో౽స్మీతి రుదన్ కించిత్సంజ్ఞావశిష్టఇవ భూమావపపాత మఃమూర్ఛః. ఏతస్మిన్నంతరే తాదృశం స్వవిలాస గృహప్రతిధ్వాన ద్విగుణితం తాడనశబ్ద ముపసృత్య సా వారసుందరీ సమాగతవతీ. ఆగత్యచ హా కింకృతం భవతా. హతో౽యం పురుషః ప్రియతమో మమ। భోశ్శ్రోత్రియపుత్ర జాతం జాతమేవ. నచాత్ర శోకః కార్యః పరంతు కేషామ ప్యవిదిత్వైనాస్యామేవ రాత్రౌ తటాకే పాతయైనం. అన్యథా రాజభటబాధా భవేదిత్యుక్తవతీ. తచ్ఛ్రుత్వా నిస్సపత్న మితఃపర మానంద మనుభవిష్యామితిమన్వానోతథా స్త్విత్యుక్త్వా స్కంధే తంనివేశ్య విగతప్రాణతయాతిభారభూతమప్యేనం నిస్సపత్నరత్యానందలాభస్మరణేనచ త్వరితగమనో౽హం యావత్తటాక ముపేత్య అపాతయం తావదేవరాత్రౌ రాజభటా స్తచ్ఛబ్దముపశ్రుత్య పరాపతంతః మామవలోక్య తిష్ఠ రేచోరతిష్ఠేతి సత్వర ముపసృత్య పర్యావారయన్. తత స్సముపాజాతవేపథుం భీతభీతమివస్థితం మాం నిర్దిశ్య అయం స్వశత్రుం కంచన మారయిత్వా తటాకే పాతయామాస తస్మాదేనంబధ్వా కారాగారే స్థాపయతే త్యన్యోన్యం వివదమానాఃవి

హసంతో మామాదాయ కారాగారె దశవర్షాణి సంస్థాపయామాసుః.

బహుకాలం తత్ర తస్థివంతం నియతకాలానురోధేన పునర్విసర్జయామాసుః. తస్మాద్దతిక్రుష్ణః కారాగారాద్విముక్తోహం పునస్తస్యాః వారయోషితో గృహం గంతుం జిహ్రేమి. అధనికతయా మామితః పూర్వామివ నపశ్యతిః తత్కధం పునః ధనార్జనోపాయ ఇతి. మదీయః ఖేదః ఇతి.

రసికశేఖరః

తర్హిః శృణు సమధికధనలాభోపాయంగధయామి.

శ్లో. వ్యవహారః కూటసాక్ష్యం సమ్యక్ స్వకృషి రేవచ
స్వకన్యావిక్రయోజాతిభ్రంశశ్చైతె ధనప్రదాః॥ 42

నను సత్యా మతిసుందరరూపవత్యాం ప్రియతమాయాం. కిమర్ధం తవ కపటదాంభిక విలాసవతీషు వారవిలాసినీ ష్వనురాగః కధయ తదఖిలం. స్మృతి మధినీయ కింబ్రవీషి.

శ్లో. పరాన్న పరమాన్నకె హ్యభిరుచి ర్యధా స్వేగృహే
తధా నఖలు తింత్రిణీజలరసేన పృక్తాంధసి
విలాసిగణికాంగనాధరసుధారసాస్వాదనా
ద్విలాసరహితా త్వణం కుళవధూరతిఃకారతిః. 43

హంత బలవాన్ ఖలు వ్యామోహః. భవతు అస్యతోపసరామీతి కతిచిత్పదాని గత్వా॥పురోవలోక్య॥ ఇయంహి ద్రవిళాంగనా నాగరికతా గంధమ ప్యనాఘ్రాతవతీ సమాయాతి.

ఇయంహి.

శ్లో. గ్రీవామంగళసూత్రలంబినిబిడవ్యాబద్ధచేలాంచలా
వక్షోజౌవిపులౌప్రకాశ్యవసనె నాచ్ఛాదితుంనక్షమా॥

లజ్జాగంధమనాకలయ్యసహసాఽయాంతిహసంతీరతౌ
వామాసాద్రివిశాంగనావిజయతేస్వాసీదాభిఘుయంతీస్వరాః॥ 44

శ్లో. చోళబద్ధవిపులస్తనభారా। స్ఫారకైరవసమాక్షివిహారా
వేగినాటిరమణీరమణీయా। మారబాణశరణీకరణీయా॥ 45

పురోఽవలోక్య, మదనదాస ఇవ ప్రతిభాతి మమ మిత్రరత్నం శుభోదంతం వక్తు కామవాన్ని॥ తత్త్వరితతరంగత్వా। స్త్రైనసంభవయా మిాతి। కతిచిత్పదానిగత్వా।హేసఖే మదనదాసద్రష్టవ్యాని సదృష్టోసి ......ఆకాశేకర్ణఽందత్వా।?...కిం బ్రవీషి। ద్రష్టవ్యానాం మదనమంజర్యాః ప్రథమరంగాధిరోహణమహోత్సవోఽవశిష్ట ఏవ। తత్త్వరతాం భవాః। తన్మహోత్సవదర్శనాయేతి॥ తహిఽద్రష్టవ్యపవతాదృశ మహోత్సవః చక్షుః ఫలభూతః। తస్మాదుభాభ్యామపి తత్రగంతవ్యం (ఇతి కతిచిత్పదానిగత్వా)

రసి. పురోవలోక్య, ఇయంహిబంగాళవిషయవాసినీకామినీ॥

శ్లో. బంగాళదేశయువతిః। పరిత్యంగానామ్రదఃలేన నిచితేన
శృంగారసార భూతా।ఘటితావివతత్కుచాదధానేయం.46

మదనదాస। కింబ్రవీషి. మదనమంజర్యాః ప్రథమరంగాధిరోహణ మహోత్సవోమాంత్వరయతి। తస్మాత్తత్రివగచ్ఛావః.

నివర్ణ్యాః.

రసిక। సఖప్రెక్షతాం అయం మదనమంజర్యాః ప్రథమరంగాధిరోహణమంటపః। సమంతాత్పరివేష్టితపరిజనస్సందృశ్యతే॥ (మదనదాస సఖకింబ్రవీషి। సమారబ్ధమేవసంగీతకం। తదగ్రితోగత్వావిలోకయోతి । తథాస్త్వితి। కించిదంతరము పేత్య। భోసఖమదనదాస। ఎషామదనమంజరీ

నృత్త చాతురీం భావగరీయసీం దర్శయతి। పశ్య॥

శ్లో. నృత్తంతాలలయానుగంవ్యాభినయో భావానుగోమాధురీ
ధుర్యస్తస్య సుధారసస్య సరసోగీతిప్రకారోపరః
సభ్యాస్తానఖిలాంశ్చ చిత్రలిఖితా వానిశ్చలాః ప్రీణనాత్
తత్కుర్వంతీచప దేవ దేచ విహసంత్యాభాతి వారాంగనా॥ 47

సమ్యక్ప్రరూపయ్య। అహో అస్యాః నృత్త చాతుర్యం.

శ్లో. ననృత్త విద్యామియమింద్రజాల విద్యాంవిధత్తేం గవికంపనేన
సభాసదోనిశ్చలవృత్తియుక్తాః తనోత్యకం పేనచకంపయుక్తాః.

పార్శ్వతోవలోక్య। సఖేమదనదాస॥ పశ్య,పశ్య। ఏతస్యాః దేహ
సౌందర్యం.

శ్లో. సువర్ణావర్తే తేకనకలతికాయాఃశిఖరిణో
తయోరూర్ధ్వం శంఖస్తదుపరిమహాపద్మమమలం
తతఃకుందవ్రాతస్తదుపరిచనీలాః ప్రవిలసంత్యహో
త్యహోతత్సృక్తానాంసులభఇహ కైలాసవిభవః. 49

సఖకింబ్రవీషి। త్వామాగతంప్రేక్ష్య,మందసమంజరీ ప్రణామం
కరోతీతి॥...తర్హిహ్యాష్టాస్మి మదాగమనం విఫలం నజాతం। మజ్జ
న్మసఫలం...

యతః। రాజాయదినమయోనత్కరోతి సభాయాంవారవనితాయ
దిప్రీణమతి వార్ధకేయదిపుత్రః। పోషయతిప్రియానుకూలాయది
సంభాష తేతతః కిమన్యదానందస్థానంఇహసంసారే దుష్కృతిఘోరే ః
తస్మాదావయోఃజన్మసఫలం। పునః। కింబ్రవీషి। ఏతస్మాత్కిం తేభూయః।

శ్రీయుయుపహారామితిరసికశేఖరః సఖీమన్యదతః సభాయాం వార[illegible] రీయత్ప్రీణమతి। తథాపీదమస్తు భరతవాక్యం.

శ్లో. రక్షంతుపృథివీపాలాః ప్రజాః న్యాయేనవర్త్మనా
కవితాసరసాప్రీత్యైభూయాచ్ఛ్రీగిరిజేశయోః॥ 50

ఇతి శ్రీమత్త్రిభువనపవిత్ర గౌతమసగోత్రవతంస పేరివంశస్థూల
ముక్తాఫల శ్రీమన్మహా[illegible] వేంకటశాస్త్రిణః
పుత్రేణశ్రీమన్మహాలక్ష్మీగర్భపారావారకళానిధినా
శ్రీకాశీనాథ విద్వత్ఫణీంద్రేణ విరచితాను
కృతిషు శృంగారరసమంజరీ.

10730